

A megtorlás áldozataira emlékeztek

Most beszélt először magyar polgármester a tömegsírnál

A temerini magyarság a Nyugati nagytemetőben róttá le kegyeletét az 1944 őszen kivégzett ártatlan magyar áldozatok előtt. A II. világháború végén történt vérengzéseket követően a Vajdaságban először itt, ebben a temetőben emlékeztek meg nyilvánosan a mártírokról, ahol több mint kétszázötven magyar veszett el a Josip Broz Tito nevével fémjelzett katonai közigazgatás időszakában. 1990 óta immár tizenkilencedik alkalommal koszorúztak a helybeliek. Akkor alig néhányan jöttek össze a kápolna közelében található legnagyobb tömegsírnál, most több száz. Koszorúztak a magyar pártok és tizenegynéhány magyar civil szervezet képviselői. A mészárlás után hatvannégy évnek kellett elmúlnia ahhoz, hogy Temerinben magyar polgármester tartson beszédet a nagykeresztnél.

T. I.

A megtorlás ártatlanjai

1944 ősze

1944 őszen és telén, valamint a következő év elején a jugoszláv partizánok ezerszámra gyilkolták a délvidéki magyarokat. Erre ürügyül a magyar honvédség túlkapasai szolgáltak, melyeket 1942 elején a szerb és zsidó közösség ellen, főleg Újvidéken követtek el. Viszont az akkor történekeért nem azok voltak a felelősek, akik ellen Tito partizánjai a gaztetteket elkövették.

Erről az eseményről évtizedekig, pontosabban 1990-ig a titói Jugoszláviában nem volt ajánlatos beszélni, vagy írni róla, legfeljebb csak a sorok között. A szovjet érdekszférához tartozó Magyarországon is ugyanez volt a helyzet. Az elmúlt több mint másfél évtizedben számos kutatás zajlott le magyar részről, de sajnos a szerb történetírás még mindig adós az események feltárásával, s a belgrádi levéltárakban rejlő vonatkozó dokumentumok sem kutathatók.

Az 1942-es „hideg napokért”, azaz az újvidéki razziaért a főbűnösök megkapták büntetésüket. Sőt akkor a magyar Parlamentben Bajcsy-Zyilinszky Endre nyilvánosan ítélte el a vérengzést, az ártatlanul kivégzett délvidéki magyarok ezreiről pedig mindenki mélyen hallgatott. Kivéve Mindszenty József hercegprímást, aki 1946-ban levelet intézett a második világháborút lezáró béketárgyalásokon a magyar küldöttséget vezető Gyöngyösi János külügyminiszterhez, amelyben dokumentumokkal mellékelve felhívja a figyelmét a Délvidéken elkövetett atrocitásokra. Mindhiába! A levél is csak a magyarországi rendszerváltozás után került nyilvánosság elé.

A negyvennégyes történésekről szóló egyik legkorábbi irodalmi alkotás Cseres Tibor magyarországi író nevéhez fűződik, aki a Kortárs folyóiratban 1969-ben megjelentette a Bezdáni ember című művét, amely az Isterbácon lezajlott véres eseményekről szól. Ennek előzménye, hogy Cseres még 1960-ban megírta a Hideg napok című regényét, amelyben a negyvenkettes újvidéki razziaival foglalkozik. A regényből játékfilm is készült. A szerző azt hitte, hogy jugoszláv oldalon is az értelmiség közül valaki majd megírja a partizánok által elkövetett borzalmakat. Tévedett! Erről akkor győződhetett meg igazán, miután megjelent a Bezdáni ember, s a

megbánás helyett hatalmas felháborodást váltott ki szerb részről.

Pedig a megtorlás az akkori legfelsőbb jugoszláv vezetés tudtával és beleegyezésével történt. Erről még az azóta elhunyt Olajos Mihály ismert baloldali politikus 1990 őszén a VMDK szervezésében Újvidéken megtartott beszélgetésen elmondta: „Az atrocitások negyvennégyben nem választhatók el a párttól, nagyon közel vagyok ahhoz, hogy kimondjam, nehéz lesz elválasztani Titótól is. Sosem ejtettem ki a számon, hogy minden helységben többé-kevésbé azonos módon végezték a pogromot, a hadsereg végezte, a Népfelszabadító Hadsereg, még az a dicső vajdasági rohambrigád is, amelyet mi Zentán oly lelkesen fogadtunk.”

A legfelső vezetés és maga Tito bűnösségét alátámasztja a szabadkai Blaško Stražarković is, aki Siflis Zoltán, Blaskó Márta, Dudás Károly, Csorba Béla, Matuska Márton által készített Temetetlen halottak című dokumentumfilmben a következőket mondta: „Nem tudom, hogy milyen méretű volt a bosszú, de sajnálom, hogy megtörtént. Sajnálom, hogy mi ugyanazt tettük, amit Horthy fasisztái... Az nem titok, hogy itt a temető mögött (a szabadkai Zentai úti temető – H.A. megj.), ahol valamikor a Mačković-téglagyár volt, itt tömegsír van... S ha már erről van szó, elmondom azt is, hogy amikor a háború után első ízben Szabadkán járt Tito, akkor mondott is egy nagy beszédet, aminek a bevezetőjében közölt valamit, amit a hallgatóságból alig valaki értett. Én értettem. Ilyesvalamit mondott: 'Itt most egy kicsit kitakarítottatok. Most munkával kell folytatni.' Hát én megértettem, hogy neki az OZNA (Népvédelmi Osztály) vonalán pontos értesülései voltak a 'takarítás' méreteiről.”

A 'takarítás' nem csak a magyarokat érintette. Vajdaság területén élő németeket szinte teljes egészében eltüntették. A sváb lakosság egy része a kivonuló német katonákkal együtt távozott, egy részüket pedig kitelepítettek, táborokba zárták. Weiss Rudolf történésznek, a Szabadkán székelő Német Népi Szövetség elnökének kutatásai szerint mintegy 70 000 németet öltek meg a partizánok. Szintén bírósági tárgyalás nélkül. Délen az albán lakosság között is „nagytakarítás” folyt akkoriban, de az új ideológia, a kommunista ideológia ellenzői közül is több tízezer lettek likvidálva...

Hegedűs Attila